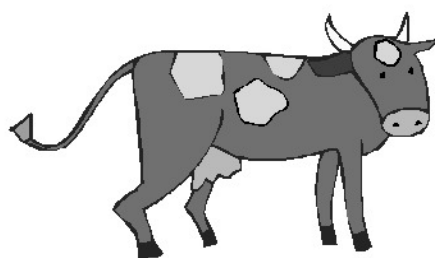

Handledning för delprojekt Miljöhänsyn i jordbruket

Februari 2002

Handledning för delprojekt Miljöhänsyn i jordbruket

Miljösamverkan Västra Götaland 8 februari 2002

Innehållsförteckning

Läsanvisning	2
Bakgrund och syfte	2
Olika slags miljöfrågor i jordbruket (2)	
Delprojektets syfte och inriktning (2)	
Vad omfattar projektet?	3
Vilka frågor? (3)	
Vilka gårdar? (3)	
Frågor som inte omfattas (3)	
Arbetsätt och tidsplan	4
Några tips om tillsynens genomförande (4)	
Några miljöfrågor i jordbruket	6
Övergödningsproblematiken (6)	
Lagstiftning – vad är det som gäller?	7
Miljösanktionsavgifter (7)	
Övergödningsproblematiken (7)	
Var man hittar mer kunskap och information	9
BILAGOR	
Bilaga 1 CHECKLISTA att användas vid tillsynsbesöken	11
Bilaga 2 Kommentarer och upplysningar till några kontrollpunkter i checklistan .	14
Bilaga 3 De känsliga områdena	22
Bilaga 4 Registeruppgifter m.m. om jordbruk och djurhållning	23
Bilaga 5 Kort orientering om miljöstöd och andra bidrag	24
Bilaga 6 Exempel på föreläggande och beslut om MSA	25
Bilaga 7 Övriga miljöfrågor i jordbruket	26
Bilaga 8 Lagstiftning rörande övriga miljöfrågor i jordbruket	27

Läsanvisning

Läs först igenom hela handledningen, för att få en allmän orientering om frågorna, och kännedom om vilken information som handledningen ger.

I det praktiska arbetet med inspektioner använder man främst checklistan (bilaga 1). I checklistan finns hänvisningar till de delar av handledningstexten och bilagor man kan behöva ta del av i samband med inspektionen .

För att förenkla hänvisningarna har sidnumreringen gjorts löpande från första sidan t.o.m. alla bilagorna.

Bakgrund och syfte

Olika slags miljöfrågor i jordbruket

Miljöfrågor i jordbruket, som kan bli föremål för tillsyn, bör kunna delas in i främst följande delar:

- A. Övergödningsproblematiken. Miljöhänsyn avseende minskat växtnäringsläckage enligt 12 kapitlet miljöbalken (MB). Det rör bl.a. frågor om djurtäthet, gödsellagring och höst-/vinterbevuxen mark.
- B. Hänsyn till natur- och kulturvärden. Också det enligt 12 kap. MB. Naturvårdshänsyn i jordbruket berörs dessutom av regler om skydd av områden, bl.a. biotopskydd, enligt 7 kap MB.
- C. Hantering av kemikalier, enligt 14 kap. MB. Det gäller bl.a. bekämpningsmedel och hantering av bränslen, smörjmedel m.m.
- D. Jordbruk som miljöfarlig verksamhet, enligt 9 kap. MB. Kan röra frågor om miljöpåverkan från avlopp, buller, hantering av gödsel m.m.
- E. Andra frågor. Naturligtvis finns ytterligare regler i MB som också rör eller kan röra jordbruk, exempelvis avfallsfrågor (15 kap.), genetiskt modifierade organismer (13 kap.), vattenverksamhet (11 kap.) och täkter (också i 12 kap.).

Miljöbalkens grundläggande hänsynsregler i 2 kap. (kunskapskravet, Försiktighetsprincipen, hushållnings- och kretsloppsprinciperna etc.) gäller också för jordbruk, liksom för all annan verksamhet.

Se vidare avsnitten

- Några miljöfrågor i jordbruket och
- Lagstiftning – vad är det som gäller?

Delprojektets syfte och inriktning

Miljökontoren är sedan miljöbalkens införande 1999 ansvariga för tillsynen av lantbrukets miljöfrågor enligt 10 § 12 kap. MB. Det handlar bland annat om djurtäthet, lagringskapacitet för gödsel och möjligheter att sprida gödsel. Det finns ett behov av att samla kunskap och genomföra en gemensam tillsynskampanj.

Att arbeta med dessa frågor är att verka för det nationella miljömålet *Ingen övergödning*. Som delmål till detta miljömål anges bland annat att lagring och spridning av gödsel inom jordbruket behöver förbättras, och det gäller särskilt för Götaland där det bedöms ge störst miljönytta.

Detta delprojekt, Miljöhänsyn i jordbruket, kan också ses som en naturlig fortsättning på Miljösamverkans delprojekt Spridning av kemiska bekämpningsmedel som genomfördes 2001.

Syftet med att driva projektet just under vintern-våren 2002 är att möjligheterna till samkörning med djurskyddsinspektörernas projekt "Utegångsdjur" bör utnyttjas.

Vad omfattar projektet?

Vilka frågor?

Delprojektets huvudsakliga inriktning är det som fått beteckningen A. i ovanstående översikt. Endast några frågor har valts för en närmare granskning, och ingår i handledningens checklista. Det är:

- *Spridningsareal/djurtäthet*. Både på gården i stort, och på de ytor där man håller utegångsdjur.
- Gödselbelastning/avrinning från *utfodringsplatser*
- *Utformning och skötsel av gödsellagringsanläggningar*, både avseende avrinning, och avseende täckning för att minimera ammoniakavgång. Lagringskapaciteten granskas också.
- *Fastgödselhantering i stukor*. Något som vi tror kan vara ganska vanligt i samband med utegångsdjur och gödsel från ligghallar.

Urvalet av dessa frågor är ett försök att väga samman följande faktorer

- betydelse för växtnäringsläckage/övergödning
- risk för att brister kan vara vanliga
- frågorna är lämpliga att kontrollera vid inspektioner som görs i djurskyddsprojekt Utegångsdjur.
- möjligheterna att avgränsa projektet och inte göra det för arbetsintensivt

Vilka gårdar?

Inspektioner bör inte enbart göras på de gårdar som berörs av projekt Utegångsdjur. Det är önskvärt att också andra djurhållande gårdar besöks.

Frågor som inte omfattas

Bland det som kan inrymmas under punkt A i översikten ovan, men som inte tagits med i detta projekt, kan särskilt nämnas:

- Andel areal höst- eller vinterbevuxen mark. Tas inte med eftersom det dels bedöms inte vara så stor risk för att reglerna inte följs, dels för att det är fel tillfälle att kontrollera detta (kontroll måste ske på hösten), dels för att det kan vara en ganska komplicerad tillsynsuppgift.
- Tidpunkter och teknik för gödselspridning. Tas inte med för att inte göra projektet för omfattande och tungarbetat¹.

¹ Dock bör, eftersom kontroll av gödsellagringsanläggningar avses ingå i projektet, också deras lagringskapacitet granskas. Det vore inte rationellt att hoppa över den frågan, fast den ju egentligen rör just möjligheterna att sprida gödsel vid lämpliga tider på året.

Kortfattad orientering också om dessa frågor finns dock med i de följande avsnitten, eftersom det ändå kan vara bra för inspektören att känna till dem, t.ex. vid de diskussioner som kan uppkomma i samband med inspektionerna.

Övriga frågor enligt översikten (punkterna B-E) behandlas än mer marginellt (om alls) i bilaga 7 och 8.

Arbetsätt och tidsplan

Med stöd av denna handledning genomförs en tillsynskampanj. Bifogad checklista ska då användas. Inspektionerna kan genomföras av djurskyddsinspektörer samtidigt som de genomför djurskyddsprojekt Utegångsdjur, och/eller de kan genomföras av miljöskyddsinspektörer utan koppling till djurskyddsprojektet. Varje medverkande kommun väljer naturligtvis själv hur man genomför sitt deltagande, med vilken personal och i vilken omfattning.

1. Information till näringen om att inspektioner genomförs/planeras görs genom en notis i Lantbruksenhetens nyhetsblad Jordbiten (februari 2002), samt genom ett brev som i januari gått till LRFs regionsamordnare. Denna information har gjorts gemensamt för projekt utegångsdjur och detta projekt.
2. Tillsynskampanjen genomförs av miljökontoren under vintern-våren 2002 (1 februari - 1 juni). Vid behov av stöd och rådgivning, se under Kontakter och rådföring sid 9.
3. Rapportering till Miljösamverkan sker enligt en enkät som senare kommer att skickas ut. (Inspektionsprotokoll ska alltså inte skickas in.)
4. När enkätsvaren sammanställts gör Miljösamverkan i början av hösten 2002 en slutrapport med utvärdering av projektet.

Kommuner som eventuellt inte har möjlighet att delta under kampanjtiden kan naturligtvis gärna använda handledningen för inspektioner vid senare tillfälle.

Några tips om tillsynens genomförande

- Börja med att bestämma vilka objekt (gårdar) i kommunen som ska tas med i tillsynskampanjen. Om inte redan genomförd tillsynsutredning enligt miljöbalkens krav, eller befintligt djurskyddsregister på miljökontoret, ger tillräcklig vägledning finns i bilaga 4 några upplysningar om hur man kan få fram uppgifter om jordbruksföretag och djurhållare.
- Tillsynsbesöken bör vara föranmälda, för att man ska kunna avtala tid med ägare/brukare. I många sammanhang kan oanmälda inspektioner vara lämpliga för att upptäcka brister. I de frågor som denna handledning omfattar finns dock knappast någon möjlighet för en verksamhetsutövare (VU) att snabbt städa undan eller dölja brister.
- Att ta med vid inspektion:
 - Denna handledning. Eller enbart checklistan (bilaga 1) om handledningens stöd inte behövs vid inspektionerna.Det kan också vara bra att ha med annat material som förtecknats i avsnittet Var man hittar mer kunskap och information s. 9, för att vid behov kunna svara på frågor, ge

information eller kontrollera andra saker än det som detta projekt omfattar. Särskilt kan det vara bra att ha med

○ *Växtodlingsdata 2002*

○ *Handledning för kemikalietillsyn på industrier och hos andra användare av kemiska produkter (2000) och*

○ *Handledning för delprojekt Spridning av kemiska bekämpningsmedel (2001)*

- I huvudsak bör det framgå av checklistan hur inspektionsbesöken kan genomföras.
- Kom ihåg kunskapskravet. VU ska t.ex. ha kännedom om och kunna redovisa hur spridningsarealer och gödsellagringskapacitet beräknats.
- Informera VU när inspektionen avslutas att ett skriftligt inspektionsmeddelande kommer, där eventuella anmärkningar kommer att anges. Berätta översiktligt om vilka brister som upptäckts men var samtidigt försiktig med att precisera anmärkningar eller att lämna råd muntligt direkt i samband med inspektionstillfället, annat än i frågor som är mycket uppenbara. Man kommer alltid på fler aspekter redan på vägen hem..... En närmare bedömning kan också ofta behöva eftertanke, diskussion med kollegor eller kontroll mot lagstiftning och litteratur.
- Vid allvarliga brister eller tydliga avvikelser från bestämmelser kan det vara lämpligt att direkt, i stället för enbart ett inspektionsmeddelande, utfärda föreläggande. Brister som medför miljöstraffavgift (MSA) ska naturligtvis medföra beslut om sådan. Förelägganden och beslut om MSA hanteras enligt de rutiner som gäller på den egna myndigheten, och är inget som Miljösamverkan ger anvisningar om. I bilaga 6 finns dock exempel på hur förelägganden och beslut om MSA kan formuleras.
- Återbesök och annan uppföljning. sker också enligt de rutiner som gäller på den egna myndigheten. Handledningen ger inga råd om detta.

Några miljöfrågor i jordbruket

Här ges en kortfattad översikt av de frågor som tillsynskampanjen omfattar, d.v.s. övergödningsproblematiken. Andra miljöfrågor i jordbruket redovisas i bilaga 7.

Övergödningsproblematiken

Miljömålet Ingen övergödning:

“Halterna av gödande ämnen i mark och vatten skall inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningarna för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten. Inriktningen är att miljökvalitetsmålet skall nås inom en generation.”

Några citat ur miljömålspropositionen Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier Prop. 2000/01:130:

“Jordbruket är den största svenska källan till kväveutsläpp som belastar havet. Jordbruket bidrar även med betydande fosforutsläpp.”

“De största källorna till fosforbelastningen på sjöar och vattendrag utgörs av kommunala och enskilda avlopp. De svarar för närmare hälften av utsläppen, medan jordbruk och industri bidrar med en knapp fjärdedel vardera.”

“De svenska ammoniakutsläppen kommer till ca 90 % från jordbrukets djurhållning samt lagring och spridning av gödsel.” “Det är viktigt att åtgärderna i första hand inriktas på de områden där de ger mest miljönytta, dvs. i Götaland.” (syftar på ammoniakutsläpp)

Exempel på åtgärder

Här ges några exempel på åtgärder som kan minska övergödning orsakad av jordbruk och djurhållning, d.v.s. minska förlusterna av växtnäringsämnena fosfor och kväve.

Beträffande kväve kan förlusterna förutom direkt till vatten från mark/gödsel också ske via ammoniakavgång till luften från (främst) urin och flytgödsel (från behållarna, samt vid spridning).

- Förhindra avrinning/läckage från gödsellagringsanläggningar till mark/grundvatten/ytvatten. Åtgärder: Rätt utformade anläggningar och med tillräcklig kapacitet för att inte riskera att överfyllas.
- Förhindra ammoniakavgång från urinbrunnar och flytgödselbehållare. Åtgärder: Täckta behållare. Anpassad påfyllningsteknik.
- Förhindra avgång av växtnäring från markerna p.g.a. att de tillförs mer växtnäring än vad växtligheten kan ta om hand. Åtgärder: Begränsad djurtäthet, så att gödselproduktionen inte överskrider den tillgängliga spridningsarealens kapacitet. Förhindra lokal överbelastning av gödsel, t.ex. vid (fasta) utfodringsplatser och i fållor för utgångsdjur. Anpassa gödselgivorna efter grödans behov (baserat också på jordprovtagning/markkartering).
- Förhindra avgång av växtnäring som sker när gödsel sprids så att växtligheten inte kan tillgodogöra sig all näring. Åtgärder: Undvika gödselspridning vintertid. Ingen spridning på tjälad mark. Nedmyllning av gödseln i nära anslutning till spridningen. Spridning av flytgödsel med anpassad teknik som minskar ammoniakavgång (t.ex. slangspridare).
- Skydda ytvatten från avrinnande växtnäring genom obrukade skydds-zoner mellan jordbruksmarken och ytvattnet.
- Förhindra kvävenäring som avrunnit till ytvatten att transporteras vidare till havet. Åtgärder: Naturlig denitrifikation gynnas genom anläggande av våtmarker.

- Förhindra avgång av växtnäring som sker från obevuxen åkermark. Åtgärder: Hålla en stor andel av marken bevuxen så stor del av året som möjligt. Insådd av fånggrödor som binder växtnäring efter skörd.

Mer konkret vägledning för bedömning vid inspektioner finns i checklistan (bilaga 1) och i bilaga 2 med kommentarer och upplysningar till vissa kontrollpunkter i checklistan.

Lagstiftning – vad är det som gäller?

Liksom i föregående avsnitt behandlas främst övergödningsproblematiken. Övriga regler refereras mer summariskt i bilaga 8 (mycket är också utelämnat).

Miljösanktionsavgifter

Markeringen **MSA** i de följande avsnitten anger att miljösanktionsavgift gäller vid överträdelse av den regel som refereras. Se förordning om miljösanktionsavgifter (SFS 1998:950) för närmare uppgifter om vilka regler som omfattas och belopp för olika överträdelser.

Övergödningsproblematiken

Frågorna regleras, med stöd av 10 § 2 kap. MB, i förordning om miljöhänsyn i jordbruket (SFS 1998:915) och i Jordbruksverkets föreskrifter om miljöhänsyn i jordbruket (SJVFS 1999:79)

Tillsynsmyndighet för dessa bestämmelser är MHN

Tabellen på nästa sida ger en översikt över dessa regler. Observera att för flera av dessa frågor gäller olika kravnivåer i olika delar av landet. Här presenteras endast de regler och kravnivåer som gäller i Västra Götalands län.

Definitionen på djurenhet är samma som gäller enligt bilagan till förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, se sid 30 (bilaga 8)

Bestämmelser om djurtäthet, gödselspridning, lagring av gödsel, krav på bevuxen mark

Bestämmelser	Var gäller de	Vem gäller de	Bestämmelsernas innehåll
<p>Djurtäthet 1 § SJVFS 1999:79</p> <p>(Jordbruksverket får medge undantag om det finns särskilda skäl)</p>	Hela länet	Alla med >10 djurenheter	<p>Max antal djur per ha mark tillgänglig för gödselspridning a). MSA</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Kor för mjölkprod. (äv. sinkor o. utslagskor) 1,6 ● Kor huvudsakligen för uppfödning av kalvar (amkor, dikor) 2,3 ● Kvigor, tjurar och stutar >1 år 4,6 ● Kalvar <1 år 5,8 ● Får och getter 15 ● Suggor i produktion 2,2 ● Slaktsvin 10,5 ● Värphöns 100 ● Unghöns 250 ● Slaktkycklingar 470 ● Kalkoner, ankor, gäss 140 ● Hästar 3 ● Minkar, avelshonor 50
<p>Restriktioner för gödselspridning 6-7 §§ SJVFS 1999:79</p> <p>(Länsstyrelsen får medge undantag om det finns särskilda skäl)</p>	De känsliga områdena b)	Alla	<p>Krav på anpassade gödselgivor och förbud mot spridning på översvämmad, vattenmättad, snötäckt eller djupt tjälad mark. MSA</p> <p>Handelsgödselkväve får inte spridas 1/11 - 15/2 MSA</p> <p>Stallgödsel och andra organiska gödselmedel får inte spridas 1/1 - 15/2 MSA</p> <p>Stallgödsel och andra organiska gödselmedel får 1/8 - 30/11 bara spridas i växande gröda eller före höstsådd. Vissa undantag för fast gödsel c) MSA</p>
	Hela länet	Alla	Stallgödsel och andra organiska gödselmedel som sprids 1/12 - 28/2 ska brukas ner samma dag
<p>Lagring av stallgödsel 6-10 månader 5-6 §§ F om miljöhänsyn (Länsstyrelsen får medge undantag om det finns särskilda skäl)</p>	De känsliga områdena b)	≤ 10 djurenh.	6 månader
		Alla med >10 djurenh.	8 månader vid djurhållning som omfattar nötkreatur, hästar, får eller getter. MSA
	Hela länet	Alla med >100 djurenh.	10 månader vid annan djurhållning. MSA
<p>Särskilda krav för gödsellagring, inkl. urin. 7-8 §§ F. om miljöhänsyn (Länsstyrelsen får medge undantag om det finns särskilda skäl)</p>	Hela länet	Alla	1. Lagringsutrymmena utformade så att avrinning eller läckage till omgivningen inte sker
		Alla med >10 djurenh.	2. Påfyllning av flytgödsel- och urinbehållare ska ske under täckning. MSA
			3. Flytgödselbehållare och urinbehållare ska ha ett stabilt svämtäcke eller annan täckning som effektivt minskar ammoniakförlusterna. MSA
<p>Viss del av åkermarken höst- eller vinterbevuxen 11 § F. om miljöhänsyn d)</p>	Hela länet	Alla med >5 ha åkermark	≥ 50 % bevuxen (gäller fram till 10 oktober. Det är alltså tillåtet med större andel obevuxen mark vintertid, om man klarade kravet fram till 10 oktober). MSA

- a) Vad som får ingå i arealunderlaget anges i 2 § SJVFS 1999:79. Framgår översiktligt av **checklistan, bilaga 1**. Antalet djur får ökas om gödsel förädlas för avsalu eller bortfors för användning på icke jordbruksmark (3 §)
- b) De känsliga områdena är de län och områden som anges i 5 § F. om miljöhänsyn: I Västra Götalands län är det de kustområden som anges i bilaga 1 till SJVFS 1999:79. **Se bilaga 3 i denna handledning.**
- c) Undantag för fast gödsel (utom fjäderfågödsel) som får spridas på bar mark utan efterföljande sådd 10/10 - 30/11 om nerbrukning samma dag.
- d) Detaljerade regler för när mark ska anses höst- eller vinterbevuxen finns i 9-13 §§ SJVFS 1999:79. (Länsstyrelsen får medge undantag om det finns särskilda skäl)

Var man hittar mer kunskap och information

Kontakter och rådfrågning

Länsstyrelsens lantbruksenhet kan kontaktas för vägledning i de flesta frågor som rör miljö i samband med djurhållning, gödselhantering m.m. Kontaktperson för detta projekt är i första hand Peter Edman, Lantbruksenheten, Länsstyrelsen, Box 224, 532 23 Skara Tel 0501-60 58 71, Fax 0501-60 58 20, peter.edman@o.lst.se

Länsstyrelsens miljöskydds-enhet: Maria Hill Tel 0501-60 54 27, maria.hill@o.lst.se och Arne Johansson tel 0521-60 54 70 arne.johansson@o.lst.se arbetar med miljötillsyn på jordbruk och kan kontaktas i många frågor om jordbruk och miljö. Maria svarar i första hand för f.d. Skaraborg och Arne för övriga delar av länet.

Miljösamverkans projektledare Lasse Lind har, i samråd med på området mer kunniga personer bl.a. de ovannämnda, sammanställt denna handledning och kan svara på frågor om själva handledningen och projektet, men inte på sakfrågor om miljö och jordbruk. Synpunkter och önskemål om ytterligare stöd från Miljösamverkan kan också lämnas till Lasse. Tel 0532-714 47, lind.lasse@telia.com.

Litteratur

- *Miljöskydd vid djurhållning* Naturvårdsverkets allmänna råd 89:6 (1986). Alltjämt gällande allmänna råd. Inte anpassad till den nya lagstiftningen, men ändå användbar för dels allmän orientering, dels vägledning för bedömning av sådana fall som inte omfattas av detaljreglerna i den nya lagstiftningen (d.v.s. framförallt mindre djurhållning utanför de känsliga områdena).
- *Jordbruk*. Information för tillsynsmyndigheterna i serien Branschfakta. Naturvårdsverket 1992 16 s. Orientering om miljöfrågor vid jordbruk, också naturvård, och tips för tillsynen samt referat av regler och riktlinjer (i de delarna naturligtvis inte helt aktuell).
- Jordbruksverkets rapporter om djurhållning och gödsel
 - *Gödselproduktion, lagringsbehov och djurtäthet vid nötkreaturshållning*. Rapport 1995:10 52 s. + bilagor. Mycket data och tydlig vägledning, som också tar upp bl.a. utegångsdjur, utfodringsplatser m.m.
 - *Gödselproduktion, lagringsbehov och djurtäthet i olika djurhållningssystem med grisar*. Rapport 2001:13 50 s. Kan hämtas från www.sjv.se (Har ersatt rapport 1993:20)
 - *Riktlinjer för gödsling och kalkning 2002* Rapport 2001:17 66 s. Har uppgifter också om andra djurslag än nöt och svin. Rapporten ger en mycket god orientering om många frågor rörande växtnäring, gödsel och jordbruk inklusive bl.a. markkartering och jordprovtagning. Kan hämtas från www.sjv.se
 - *Lagring av stallgödsel i stuka direkt på mark* Rapport 1992:8.
- Informationsskrifter från Jordbruksverket
 - *Det går att minska ammoniakförlusterna under lagring av stallgödsel*. Jordbruksinformation 11 - 1997 20 s. Enkel och tydlig vägledning med förklarande illustrationer om påfyllning, täckning m.m.
 - *Håll kvävet kvar på gården med fånggrödor*. Jordbruksinformation 6 - 1998 16 s. Enkel och tydlig information, också med en allmän orientering om kväveläckage.
- *Växtnäring i Kretslopp*. Sveriges Lantbruksuniversitet 2000. 118 s. Omfattande rapport, pedagogiskt upplagd och med mycket illustrationer, diagram etc. Tar ett helhetsgrepp på frågorna om cirkulation av växtnäring, inte bara begränsat till jordbruket.

- *Växtodlingsdata 2002*. Publikation 2001:66. 64 s. Lantbruksenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland. Basdata för växtodlingen, avsedd för jordbrukarna. Har också tydliga översikter över miljökraven ang. bl.a. grön mark, gödselspridning och lagring. Orienterar också om markkartering, fånggröda, bekämpningsmedel och en hel del annat. Behändig också för en miljöinspektör att ha till hands. (Lantbruksenheten skickar v. 7 2002 ut 2 ex av denna till varje miljökontor.)
- Tidigare handledningar från Miljösamverkan Västra Götaland (Båda ska finnas på kommunernas miljökontor, men kan också läsas/hämtas via Miljösamverkans hemsida.):
 - *Handledning för kemikalietillsyn på industrier och hos andra användare av kemiska produkter* (2000)
 - *Handledning för delprojekt Spridning av kemiska bekämpningsmedel* (2001)
- *Sveriges bönders Miljöhusesyn.2002* års version 77 s. Ett system för egenkontroll utvecklat av LRF, Mejerierna, Lantmännen, Swedish Meats, KLS, Svensk Fågel och Svenska Ägg. Kan beställas som tryckt publikation via hemsidan www.miljohusesyn.nu eller hämtas som pdf-fil från samma hemsida under rubriken Läs & skriv ut. Omfattar bl.a. miljöskydd, naturvård, arbetsmiljö och djurskydd. Består av en omfattande *checklista* med huvudrubrikerna Allmänna gårdskrav, Växtodling, Djurhållning och Skogsbruk samt en *faktadel* med utförlig redovisning av regelsystem m.m. Dessutom finns två blanketter (i separata pdf-filer), en kallad egenkontroll, som ska användas för att notera åtgärder till följd av miljöhusesynen, en avsedd för journalföring av farligt avfall.

Hemsidor

- Länsstyrelsen i Västra Götaland har en ingångssida för miljöfrågor "Miljötorget" www.o.lst.se/projekt/miljotorget/miljotorg.html Härifrån når man både Miljöskyddsenheten och Lantbruksenheten. Lantbruksenheten har bl.a. information om olika regler på jordbruksområdet. Direkt från Miljötorget nås också bl.a. blanketter för miljörapporter och avfall och Lantbruksenhetens informationsblad "Jordbiten".
- Jordbruksverket, www.sjv.se, har information i anslutning till för projektet aktuella frågor bl.a. under rubriken Växt, miljö & vatten med underrubrik Växtnäring.
- Naturvårdsverket, www.naturvardsverket.se, har information om jordbruk och miljö under rubriken Skogs- & jordbruk, naturresurser
- På Miljösamverkan Västra Götalands hemsida, www.vgregion.se/miljo/miljosamverkan, finns utförlig information om Miljösamverkan samt handledningar och annat material från många delprojekt, bl.a. detta, i fulltext.
- Lantbrukarnas Riksförbund, LRF www.lrf.se. Här kan bl.a. Sveriges bönders miljöhusesyn hämtas.

Bilaga 1 CHECKLISTA att användas vid tillsynsbesöken

Inspektion för projekt utegångsdjur görs vid samma tillfälle	Ja ☐	Nej ☐
--	-----------------------------	------------------------------

Fastighetsbeteckning	Kommun	Datum
Brukare/ägare	Telefon	
Adress	Mobiltelefon	
Postadress	Person-orgnr	
Inspektör	Kommun	

Djurhållning och arealer.

Intervjua brukaren om dessa uppgifter. Summeringarna inom dubbelram kan göras av inspektören, vid inspektionen eller senare på kontoret. Komplettering/kontroll kan eventuellt göras via registeruppgifter. Se bilaga 4.

Djurslag

Antal

Motsvarar antal djurenheter (se i bilaga på s 30)	djurenheter
Kräver tillgänglig spridningsareal (se handledningen s 8.):	ha
Kräver lagringsvolym för gödsel (se handledn. s 8 och i bil. s 15)	fast:: _____ m ³ + urin: _____ m ³ flyt:: _____ m ³

Typ av areal, som får inräknas i areal för gödselspridning (SJVFS 1999:79 2 §)

ha

Åkermark på företaget som är tillgänglig för gödselspridning (ägd eller arrenderad)	
Betesmark (utanför åker) då betesdjur finns på företaget (dock får högst 50 procent av betesdjurens spridningsareal utgöras av bete)	
Åkermark som brukas av annan och på vilken spridning av stallgödsel får ske. (kontrakt mellan parterna om avlämning-mottagande av gödsel krävs)	
Summa tillgänglig areal (ange ca eller intervall, t.ex. 20-30 om svårt att bedöma exakt):	

A Djurtäthet m.m.		
A:1 På gården totalt	Djurhållningen får inte vara större än vad tillgänglig areal för gödselspridning medger.	Klaras ☐ Kan inte säkert bedömas ☐ Klaras inte ☐
	Ev. notering om orsak(er) till bedömningen	
A:2 Fällor för utgångsdjur	Risk för avrinning och växtnäringsläckage är en bedömningsfråga. Inga detaljerade regler finns, men underlag för bedömning ges i SJV rapport 1995:10. Tumregel: Högst 3,2 dikor/ha vintertid om högst 20 % av ytan är upp trampad. Se vidare bilaga 2	Vinterfällans areal: ____ ha Antal djur i fällan: ____ Del upp trampad mark: ____ % Godtagbart ☐ Eventuellt risker ☐ Stor risk/olämpligt ☐
	Ev. notering om orsak(er) till bedömningen	
A:3 Utfodringsplatser	Stor risk för sönder trampad mark och hög gödselbelastning med läckage och avrinning. Se vidare bilaga 2	Fast utfodringsplats ☐ Rörlig eller alternativa ☐ Godtagbart ☐ Eventuellt risker ☐ Stor risk/olämpligt ☐
	Ev. notering om orsak(er) till bedömningen	

B Gödsellagring														
B:1 Lagringssystem och lagringsvolym	Vanligast är fastgödsel + urinbrunn eller flytgödsel. Se vidare bilaga 2 om olika gödselslag Volymen ska vara tillräcklig i förhållande till djurhållningen så att tillräcklig lagringstid klaras. Se handledningen sid 8 angående <u>krav</u> på lagringstid Se bilaga 2 angående <u>råd</u> för fall där dessa krav inte gäller, samt för uppgifter om gödselproduktion	Fast ☐ ____ m ² => ____ m ³ Urinbrunn ☐ ____ m ³ Flytgödsel ☐ ____ m ³ ☐ ____ m ³ <table> <tr> <td></td> <td>Krav</td> <td>Råd</td> </tr> <tr> <td>Klaras</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Kan inte säkert bedömas</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>Klaras inte</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </table>		Krav	Råd	Klaras	☐	☐	Kan inte säkert bedömas	☐	☐	Klaras inte	☐	☐
		Krav	Råd											
Klaras	☐	☐												
Kan inte säkert bedömas	☐	☐												
Klaras inte	☐	☐												
Ev. notering om orsak(er) till bedömningen														

B:2 Avrinning/ läckage till mark eller vatten	Som framgår av översikten sid 8 <u>krävs</u> att lagringsutrymmen är utformade så att avrinning eller läckage till omgivningen inte sker. Titta på behållaren/plattan och dess närmaste omgivning, fråga, bedöm. En viktig förutsättning är att anläggningen är avskärmd från tillrinande vatten från tak och från kringliggande mark.	Klaras ☐ Kan inte säkert bedömas ☐ Klaras inte ☐
Ev. notering om orsak(er) till bedömningen		
B:3 Påfyllning under täckning	Påfyllning av flytgödsel- och urinbehållare ska ske under täckning. Som framgår av översikten sid 8 <u>krävs</u> detta för alla med mer än 10 djurenheter. Se exempel i bilaga 2	Klaras ☐ Kan inte säkert bedömas ☐ Klaras inte ☐
Ev. notering om orsak(er) till bedömningen		
B:4 Täckning	Flytgödselbehållare och urinbehållare ska ha ett stabilt svämtäcke eller annan täckning som effektivt minskar ammoniakförlusterna. Som framgår av översikten sid 8 <u>krävs</u> detta för alla med mer än 10 djurenheter. Se bilaga 2 om täckning.	Klaras ☐ Kan inte säkert bedömas ☐ Klaras inte ☐
Ev. notering om orsak(er) till bedömningen		
C Gödsel i stuka		
C1 Stukor för fastgödsel lämpligt utformade och lokaliserade	Gödsellagring i stuka kan förekomma av bl.a gödsel från djupströbäddar i ligghallar m.m. Olämplig utformning medför risk för läckage/utlakning. Närmare regler om detta finns inte. Se vidare bilaga 2	Förekommer inte ☐ Klaras ☐ Kan inte säkert bedömas ☐ Klaras inte ☐
Ev. notering om orsak(er) till bedömningen		

Eventuella andra miljöfrågor som uppmärksammas vid inspektionen

Bilaga 2 Kommentarer och upplysningar till några kontrollpunkter i checklistan

Kontrollpunkt i checklistan

A:2 Djurtäthet i fållor för utgångsdjur	<p>Risk för överbelastning (växtnäringsläckage och avrinnande gödsel) bedöms efter markförhållanden, djurtäthet m.m. SJV rapport 1995:10 ger ganska utförlig vägledning. Bl.a. kan följande uppmärksammas:</p> <p>Inte bara djurtätheten (antal djur per ha) är viktigt, utan också markförhållanden, växttäckning och hur gödseln fördelas inom området. Om bortforsling av gödsel sker, om rotation mellan olika fållor sker påverkar också bedömningen.</p> <p>Enligt ett räkneexempel i SJV rapport 1995:10 kan vintertid högst 3,2 dikor hållas per ha. Det gäller om högst 20 % av marken är upptrampad¹, samt om gödseln är jämnt fördelad över arealen. Förutsättningen är också att det är på mark som används för bete sommartid. Om andra förutsättningar råder, t.ex. att marken enbart används som vall sommartid (och då inte tillförs någon gödning), och/eller att vintertid en mycket stor andel av gödseln hamnar i ligghallen och tas om hand för spridning på annan mark så kan en högre djurtäthet vintertid vara acceptabelt, sett till markens totala näringsbalans (beräkningar utgående från fosfor). Dock, påpekas i rapport 1995:10, kan hänsyn enbart till fosforbalansen innebära för stor kvävetillförsel vintertid, med åtföljande miljöpåverkan. Att enbart se till fosforbalansen kan alltså medföra kväveläckage vintertid.</p> <p>Jämnare fördelning av gödsel uppnås om djuren flyttas mellan flera fållor (kan vara arrangerade med ligghall placerad centralt)</p> <p>Placering av ligghall, vattenställe och utfodringsplats långt från varandra inom fållan kan ge jämnare gödsel-fördelning.</p> <p>Flera vattenställen och flyttbar utfodringsplats ger jämnare gödsel-fördelning</p> <p>Marken bör ha lämplig beskaffenhet för att inte lätt bli söndertrampad. Höglänta morän-, sand- eller mojordar är bättre än lerjordar som lätt blir söndertrampade.</p> <p>Genomsläppliga jordar (sand etc) nära vattendrag och grundvattentäkter är dock inte lämpligt.</p> <p>Dessutom kan följande beaktas (framgår dock inte direkt av rapport 1995:10):</p> <p>Sluttande mark nära ytvatten olämpligt</p> <p>Ytvatten (bäckar, sjöar) bör utstängslas och en skyddszon finnas mellan fållan och ytvattnet.</p>
--	--

¹ Enligt djurskyddsbestämmelserna i SJVFS 1993:29 (omtryck 2000:107) gäller också: "26 c § Djurbeläggningen på betesmarken får inte vara högre än att ett växttäckning bibehålls på minst 80 procent av arealen. "

<p>A:3 Utfodringsplatser</p>	<p>Närmare vägledning ges i SJV rapport 1995:10. Bl.a. bör detta beaktas:</p> <p>Hårdgjord yta, helst under tak, är att föredra för permanenta utfodringsplatser. Från dessa måste gödseln skrapas och samlas upp minst 1 gång/vecka.</p> <p>För att minska söndertrampning och hög koncentration av gödsel är det lämpligt att växla mellan flera foderplatser (genom flera permanenta utfodringsplatser eller flyttbara foderbord/foderhäckar).</p> <p>Utfodring i ligghall bra. Skrapad gödselgång kan anordnas intill foderbordet (Om utfodringsplats finns inne i ligghallen räknas dock denna som stallbyggnad, med de krav som detta medför, bl.a. belysning och större utrymme för djuren.)</p>																					
<p>B:1 Lagringssystem och lagringsvolym</p>	<p><u>Lagringssystem</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Fastgödsel på platta + urin i urinbrunn</i> eller all gödsel som • <i>flytgödsel</i> är de vanligaste alternativen. Ett tredje alternativ är • <i>kletgödsel</i>, som uppkommer vid begränsad användning av strö och dåligt fungerande urinavskiljning. Kletgödsel kan t.ex. samlas i bassängliknande platta med nedkørsramp för tömning. Vid viss djurhållning kan all gödsel finnas som fastgödsel, bl.a. vid djupströbädd. Gödsel i • <i>stuka</i>, se C:1 nedan <p><u>Förhållandet yta - volym för gödseplatta</u></p> <p>Genom uppgifterna om staplingshöjd i tabellen nedan kan omräkning göras från m² platta till m³ lagringsvolym</p> <table border="1" data-bbox="483 898 1396 1249"> <thead> <tr> <th><u>Stallgödselslag</u></th> <th><u>TS</u></th> <th><u>Hanterbarhet</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td><i>Urin</i></td> <td>1-5 %</td> <td>pumpbar</td> </tr> <tr> <td><i>Flytgödsel</i></td> <td><12%</td> <td>pumpbar</td> </tr> <tr> <td><i>Kletgödsel</i></td> <td>12-15 %</td> <td>flyter ut</td> </tr> <tr> <td><i>Kletgödsel</i></td> <td>16-20 %</td> <td>ej helt stapelbar</td> </tr> <tr> <td><i>Fastgödsel</i></td> <td>>20 %</td> <td>kan staplas ca 1 m utan stödmur, ca 1,5 m om stödmur finns</td> </tr> <tr> <td><i>Djupströgödsel</i></td> <td>>25 %</td> <td>kan staplas >1,5 m.</td> </tr> </tbody> </table> <p>Källa: Jorbruksinformation 11 - 1997</p> <p>Naturvårdsverkets allmänna råd SNV AR 89:6 är vägledande för de fall där reglerna som refererats på sid 8 inte gäller:</p> <p>För verksamheter utom de känsliga områdena med upp till 100 djurenheter rekommenderas minst 6 månaders lagringstid (6 - 10 månader beroende på markförhållanden m.m.), men högst motsvarande stallperiodens längd om djuren hålls på bete.</p> <p>För riktigt små verksamheter rekommenderas följande beträffande gödselvårdsanläggning över huvud taget:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mindre än 5 djurenheter: Krävs inte - 5-10 djurenheter: Om fastgödsel krävs gödselplatta men inte urinbrunn. - Över 10 djurenheter krävs både gödselplatta och urinbrunn (alternativt flytgödselsystem). <p>Underlag för beräkning av gödselproduktion, för att bedöma behov av lagringskapacitet, framgår av följande tre tabeller. Tabell 1 och 2 ger detaljerat underlag för nöt respektive svin, tabell 3 ger en enklare översikt med uppgifter om andra djurslag.</p> <p>Tabell 1 och 2 har erhållits från Länsstyrelsen och baseras på data från Jordbruksverkets rapporter 1995:10 resp. 2001:17.</p>	<u>Stallgödselslag</u>	<u>TS</u>	<u>Hanterbarhet</u>	<i>Urin</i>	1-5 %	pumpbar	<i>Flytgödsel</i>	<12%	pumpbar	<i>Kletgödsel</i>	12-15 %	flyter ut	<i>Kletgödsel</i>	16-20 %	ej helt stapelbar	<i>Fastgödsel</i>	>20 %	kan staplas ca 1 m utan stödmur, ca 1,5 m om stödmur finns	<i>Djupströgödsel</i>	>25 %	kan staplas >1,5 m.
<u>Stallgödselslag</u>	<u>TS</u>	<u>Hanterbarhet</u>																				
<i>Urin</i>	1-5 %	pumpbar																				
<i>Flytgödsel</i>	<12%	pumpbar																				
<i>Kletgödsel</i>	12-15 %	flyter ut																				
<i>Kletgödsel</i>	16-20 %	ej helt stapelbar																				
<i>Fastgödsel</i>	>20 %	kan staplas ca 1 m utan stödmur, ca 1,5 m om stödmur finns																				
<i>Djupströgödsel</i>	>25 %	kan staplas >1,5 m.																				

Tabell 1 Nötkreatur								
Behov av lagringsutrymme i m ³ för gödsel inkl nederbörd för olika djurhållningssystem								
Beräkningsenhet	System	Strö kg/dag	Flytgödsel		Fastgödsel		Urin	
			6 mån	8 mån	6 mån	8 mån	6 mån	8 mån
Mjölkkö avkastning 8000 kg	Lösdrift							
	- liggbås/foderliggbås	1,1/1,3	10,8	14,3				
	Bundna							
	- alla båstyper(fast)	1,6			7,6	10,2	5,3	7,0
Kviga/Stut 2-12 mån	Lösdrift							
	- spaltg.box	-	2,4	3,3				
	- djupströbädd med skrapad gång	1,9	1,3	1,8	1,6	2,2		
	- djupströbädd	3,1			3,3	4,5		
Kviga/Stut 12-24 mån	Lösdrift							
	- spaltg.box	-	4,5	6,1				
	- djupströbädd med skrapad gång	3,3	2,1	2,8	3,1	4,1		
	- djupströbädd	5,6			6,2	8,2		
	Bundna							
- alla båstyper(fast)	1,0			3,2	4,3	2,4	3,3	
Gödtjur 2 - 12 mån	Lösdrift							
	- spaltg.box	-	2,8	3,6				
Betestjur 2 - 18 mån	Lösdrift							
	- spaltg.box	-	4,7	6,4				
	- djupströbädd	6,2			6,5	8,7		
Diko 6 mån vinter kalvning i april	Lösdrift							
	- djupströbädd	6,7			6,5			
	Bundna							
- alla båstyper (fast)	1,2			3,7		2,2		

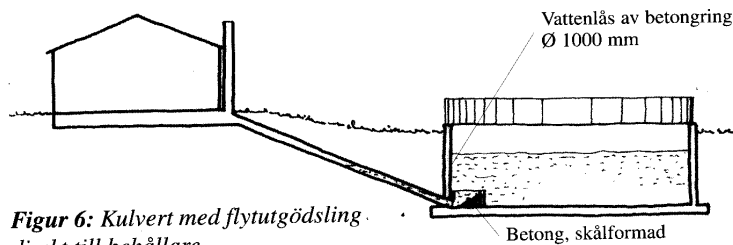
Tabell 2 Svin Behov av lagringsutrymme i m ³ för gödsel inkl nedebröd för smågris- och slaktsvinsproduktion							
Beräkningsenhet Ingående djurkategorier	Boxtyp och gödsel- system	6 månader			10 månader		
		Flyt- gödsel	Fast- gödsel	Urin / göd- selvatten	Flyt- gödsel	Fast- gödsel	Urin / göd- selvatten
Sugga i produktion							
- Digivande sugga m.smågrisar	Grisningsbox, göd- seldrän. golv, flytgödsel						
- Avvanda smågrisar på tillväxt	Tillväxtbox, göd- seldrän. golv, flytgödsel						
- Sinsugga	Gödseldrainerande golv, flytgödsel						
SUMMA		3,08			5,17		
Sugga i produktion							
- Digivande sugga m.smågrisar	Enhetsbox, öppen göd- selränna, fastgödsel						
- Avvanda smågrisar på tillväxt	Enhetsbox, öppen göd- selränna, fastgödsel						
- Sinsugga	Öppen gödselränna fast- gödsel						
SUMMA			1,7	2,0		2,8	3,5
Sugga i produktion							
- Digivande sugga m.smågrisar	Enhetsbox, gödseldrän. golv, fastgödsel						
- Avvanda smågrisar på tillväxt	Enhetsbox, gödseldrän. golv, fastgödsel						
- Sinsugga	Djupströbädd, varm byggnad						
SUMMA			2,6	1,7		4,3	2,8
Sugga i produktion							
- Digivande sugga m.smågrisar	Förlossn.box, öppen gödselr. fastg. 3 v. Familjebox, djupströ- bädd, 3 v.						
- Avvanda smågrisar på tillväxt	Djupströbädd, varm byggnad						
- Sinsugga	Djupströbädd, kall byggnad						
SUMMA			4,1	1,3		6,7	2,16
Slaktsvinsplats 3 omgångar/år							
-tillväxt från 25-110 kg	Gödseldrainerande golv, flytgödsel	1,06			1,72		
Anm: Sugga i produktion avser här sinsugga alternativt dräktig rekryteringsgylta, digivande sugga samt 19 smågrisar/år upp till 25 kg vikt, 2,2 omgångar/år.							

Tabell 3 Andra djurslag a)	
Lagringsbehov för gödsel per månad	m ³ per månad inkl. nederbörd. Fastgödsel
PER DJUR	
Häst	1,2
Får 6 mån. stallperiod	0,13
PER 1000 DJUR	
Värphöns	4,6
Unghöns, 2,5 omg./år	1,5
Slaktkyckling 7 omg./år	1,3
Kalkon 3,5 omgångar/år	2,2
Mink, avelsdjursenhet	6,0

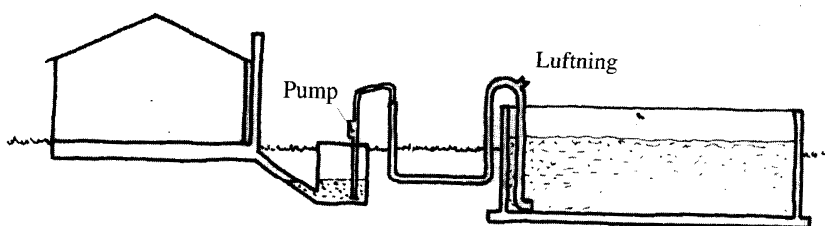
a) Källa kursiv text: SJV Rapport 2001:17 Riktlinjer för gödsling och kalkning 2002. Källa mink: SNV AR 89:6
Uppgifterna i källorna ges för 6, 8 och 10 månader men har här omräknats till en månad.

B:3 Påfyllning under täckning

Påfyllning under täckning innebär normalt att gödseln tillförs underifrån, och inte ovanpå gödselytan. Två bilder nedan ger exempel på hur det kan vara arrangerat. Fler exempel finns i Jordbruksinformation 11-1997. När täckningen utgörs av svämtäcke är det helt nödvändigt att gödseln tillförs underifrån. Svämtäcket bör också sparas vid tömningen av behållaren, d.v.s. en viss mängd gödsel lämnas kvar så att fortsatt fyllning under täcket blir möjlig.

Figur 6: Kulvert med flytutgödsling direkt till behållare.

Figur 5: Pumpbrunn och gödselbehållare med påfyllning i botten.

B:4 Täckning

Täckning kan utgöras av någon form av tak, svämtäcke, eller något annat material som flyter på gödselytan.

Tak: Nedan finns några bilder med exempel, de avser täckning av urinbehållare, men samma torde kunna användas för flytgödsel. Fler exempel finns i Jordbruksinformation 11-1997

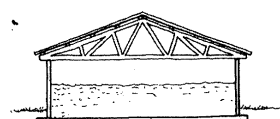
Svämtäcke kan bildas av strö, foderrester och annat material. Ett stabilt, acceptabelt svämtäcke är heltäckande och tätt så att gödseln under täcket inte kommer i kontakt med luften över behållaren. En förutsättning för det är att behållaren fylls på underifrån. (Anm. Det förekommer uttryck som att man ska kunna "ställa en halvfull hink med vatten ovanpå". Det är inget vedertaget, men kan kanske ändå ge en hum om vad som kan anses som stabilt.).

Ett stabilt svämtäcke kan bildas av flytgödsel från kreatur, och ibland även vid smågrisproduktion. Används sågspån som strö till nöt bildas normalt inget svämtäcke. Svämtäcke bildas normalt inte heller på slaktsvins- eller fjäderfägödsel eller i urinbrunn.

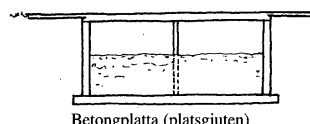
Genom tillsats av fastgödsel, halm, torv eller ensilagerester kan dock i vissa fall ett svämtäcke fås också på gödsel där det annars inte skulle bildats.

Annat material på ytan: Flytande täckning av plast (frigolitskivor, presening el. dyl.) kan användas. Viktigt då med god passform och anslutning till kanterna, och förankring som justeras så att plasten inte kantrar när gödselnivån stiger.

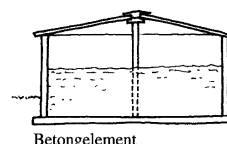
Det förekommer försök med andra material, några säkra slutsatser om deras effektivitet saknas i allmänhet. Bl.a. kan följande nämnas: På flytgödsel (inte på urin) kan möjligen ett tjockt, 20 cm, lager hackad halm vara ett alternativ, men observera risk för sjunkning. Lättklinker- eller lecakulor har prövats på ytan, men ger stora problem vid pumpning (en del sjunker efterhand), och är därför inget praktiskt användbart alternativ.

Trätak (fackverkstakstolar)

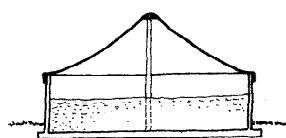

Betongplatta (platsgiuten)

Betongelement

Figur 9: Betonglock till behållare.

Tätduk

Figur 11: Tak av väv.

C:1 Stukor för fastgödsel

Uppläggning av gödsel i stuka (= täckt kompost direkt på mark av viss, förhållandevis torr gödsel) kan i begränsad omfattning vara ett komplement till annan gödsellagring. Man bör alltid räkna med att ett lakvatten bildas i stukans botten, och efterhand kan pressas ut/läcka till omgivningen.

Underlag för bedömning kan vara • Naturvårdsverkets Allmänna Råd 89:6 (alltjämt gällande AR) , • SJV rapport 92:8 med förslag till nya AR (har ännu inte beslutats) och • praxis från Länsstyrelsens beslut i tillsyns- och prövningsärenden. Se texterna i mindre stil på nästa sida.

En sammanvägning kan bli följande.

- Gödselslag som kan vara aktuella för stuka: Gödsel från djupströbäddar, fastgödsel från fjäderfä vid golvuppfödning, hästgödsel eller annan fastgödsel med mer än 25 % torrsubstans.
- Täckning ska ske med 2-3 dm halmlager, vid fjäderfägödsel ska täckning göras med tätt material
- Marken ska vara torr, inte genomsläpplig (inte sandjord) och plan
- Lokalisering: På den mark där spridning sedan ska ske och minst 150 m från dike, vattentäkt och boningshus. Lagringsplatsen ska flyttas inom fältet vid återkommande lagring på samma fält.
- Tider: Lagring i stuka bör inte ske under vintern utan begränsas till perioden mars - oktober. Spridning bör ske inom två månader efter uppläggningsen, eller senast före vintersäsongen.

Observera beträffande tillsyn och undantag från lagringskrav

SKL (lag om skötsel av jordbruksmark) och skötselordningen som AR 89:6 refererar till har ersatts av miljöbalken med följdförfattningar.

MHN har tillsyn över nuvarande bestämmelser. Bedömningar i tillsynen svarar alltså MHN för. Däremot gäller att för rena undantag från kraven på lagringsutrymme (se handledningen sid 8) är det bara Länsstyrelsen som kan medge det.

Gödsel i stuka som ersätter föreskriven lagring i täta gödselanläggningar i verksamheter med mer än 100 djurenheter kan MHN alltså inte medge. I sådana fall måste VU ha Länsstyrelsens medgivande. Inom de känsliga områdena gäller detta också för verksamheter med mindre än 100 djurenheter. Länsstyrelsen i detta fall är Lantbruksenheten.

Citat ur SNV AR 89:6:

“Lagring av gödsel i stuka på fält

För företag som inte omfattas av lagringsbestämmelserna i SKL kan gödsel från djupströbäddar från nötkreatur, fastgödsel från fjäderfå vid golvuppfödning eller gödselkällare samt hästgödsel läggas i stuka (kompost) på fältet där gödseln skall spridas. Sådan gödsel bör täckas med 2-3 dm halmlager för att minska ammoniakavgången. För dessa torra gödselslag (minst 30 % torrsubstanshalt) kan kravet på gödselplatta minskas till det som kan krävas för lagring utanför och intill djurstallet. Anmälan till miljö- och hälsoskyddsnämnden bör ske före lagring i stuka.

Stuka på fältet läggs på torr och tät plats och så att ingen utlakning sker med vårflod etc.

För de företag där skötsel förordningen föreskriver viss lagringstid avgör lantbruksnämnden om lagring i stuka på fält kan utgöra skäl för undantag från skötsel förordningens bestämmelser.

Utspridning av gödsel lagrad i stuka bör ske inom ett år efter uppläggnings.

All annan gödsel kräver lagring på gödselplatta eller i behållare.”

Utdrag ur Jordbruksverkets rapport 92:8:

“Förslag till allmänna råd angående lagring av gödsel i stuka på fält

Gödsel från djupströbäddar, fastgödsel från fjäderfå vid golvuppfödning, hästgödsel eller annan fastgödsel med mer än 25 % torrsubstans kan läggas i stuka på fält om följande villkor är uppfyll-
da:

- Lagringen skall ske på det fält där gödseln skall spridas. Lagringsplatsen skall flyttas inom fältet vid återkommande lagring på samma fält.
- Utläggningen skall kunna ske utan att markskador uppkommer
- Lagringsplatsen skall väljas så att ingen utlakning eller ytavrinning sker med vårflod eller vid häftigt regn.
- Jordarten på lagringsplatsen bör vara av sådan karaktär att den förhindrar snabb genomrinning genom markprofilen. Lagring skall därför inte ske på sandjordar.
- Torr fjäderfågödsel bör täckas med tätt material.
- Lagringstiden för gödsel i stuka skall begränsas till ett år. Om möjligt bör spridning ske inom ett halvt år.

För ovan nämnda gödselslag kan kravet på gödselplatta minskas i förhållande till andra gödselslag. Viss lagringskapacitet på platta skall dock normalt alltid finnas utanför djurstallet, eftersom den tilltänkta lagringsplatsen inte alltid är tillgänglig för utläggning av stuka.

Behovet av lagringskapacitet på platta skall anpassas till den enskilda gårdens förutsättningar.

Detta sker genom att ta hänsyn till utgödslingsintervall, utgödslingstidpunkter, kravet angående stukans placering samt till möjligheterna att undvika körning då marken är packningskänslig.

Lagringskapacitet på platta för 3-5 månaders gödselproduktion täcker normalt behovet för lagring utanför djurstallet. Undantag från kravet på platta kan medges om gödseln lagras i ströbädd i stallet under hela stallperioden.

Utläggning av stuka på mark behöver inte tidsmässigt begränsas av annat än att marken har godtagbar bärighet.

Före lagring av gödsel i stuka bör anmälan ske till miljö- och hälsoskyddsnämnden. “

Länstyrelsepraxis (Västra Götalands län) vid beslut enligt MB (eller tidigare enligt Miljöskyddslagen), i de delar det skiljer sig från ovan citerade AR/förslag till AR:

- Lagring i stuka bara under perioden mars- oktober, och under denna tid inte längre än 2 månader
- Platsen för stukan ska vara plan, avståndet minst 150 m till boningshus, diken och vattentäkter

Bilaga 3 De känsliga områdena

De känsliga områdena inom Västra Götalands län

Endast f.d. Göteborgs och Bohus län berörs, enligt nedanstående tabell. Områdena är också (grovt) markerade på kartan.

Kommun	Församling
Härryda	Landvetter Råda
Partille	Alla
Öckerö	Öckerö
Stenungsund	Alla
Tjörn	Alla
Orust	Alla
Sotenäs	Alla
Munkedal	Alla
Tanum	Tanum Lur Kville Fjällbacka Bottna Svenneby
Göteborg	Alla
Mölnadal	Alla
Kungälv	Alla
Lysekil	Alla
Uddevalla	Alla
Strömstad	Alla

Bilaga 4 Registeruppgifter m.m. om jordbruk och djurhållning

Statistiska Centralbyrån (SCB)

Kontakt/beställning: Lantbruksregistret, Jimmy Hagsten tel 019-17 64 94

SCB tillhandahåller uppgifter ur Lantbruksregistret (ingående i BASUN, som är den offentliga delen av CFAR, Centrala företagsregistret). Uppgifter kan beställas om alla jordbruksföretag i kommunen. De uppgifter som erhålls är bl.a Företagets namn och adress, Företagets huvudsakliga driftsinriktning (t.ex. mjölkproduktion), Djurslag (om nöt, får, svin eller höns).

Uppgifter som inte kan fås: Antal djur. Arealuppgifter

Jordbruksverket (SJV) Tel vx 036-15 50 00

Registerenheten

- Företagsregistret, i princip samma uppgifter som SCB (och tar liksom SCB betalt för dessa), lämnar alltså inte ut t.ex. arealuppgifter.
- DID-registret (djuridentifikation) har uppgifter om djurhållning av nöt, svin, får och getter och produktionsplatsnummer och adresser. Adressuppgifterna gäller dels plats där djuren hålls, dels djurhållarens adress (oftast men inte alltid samma adress) Kontakt/beställning: Joakim Åhl tel 036-15 50 92 joakim.ahl@sjv.se.
Uppgift kan bara fås om djurslag, inte om antal djur (dessa finns inte registrerade, utom för nöt på CDB, se följande stycke). Uppgifterna lämnas utan kostnad till miljökontor och länsstyrelser. Beställning kan göras efter postnummerområde, eller individuellt för en gård om man känner till person- eller organisationsnummer.
- CDB- Centrala nötkreatursregistret (placerat i Söderhamn, men nås genom SJV växel eller direkttelefon 0270-738 00). Har uppgifter om nötkreatur enbart. Kan efter förfrågan från ett miljökontor lämna ut uppgifter om antal nöt, och fördelningen på olika nöt, på en gård.

Arealstödsenheten

- IAKS - Integrerat administrations- och kontrollsystem. Har uppgifter om arealer. Specificerat för olika grödor etc. Uppgifterna lämnas ut till miljökontor efter beställning (går att få för enstaka eller flera gårdar). Timkostnad. Kontakt/beställning: Agim Asani tel 036-15 61 37 agim.asani@sjv.se

Länsstyrelsen tel vx 031-60 50 00, 0501-60 50 00, 0521-60 50 00

Lantbruksenheten

Registeruppgifter för EU-stöden får inte lämnas ut som registerutdrag eller dylikt. Däremot kan miljökontoret genom förfrågan till Lantbruksenheten få uppgifter om arealer på en enskild gård. Detta under förutsättning att beslut i bidragsärendet tagits. Kontakta vid sådana förfrågningar i första hand Peter Edman tel 0501-60 58 71, peter.edman@o.lst.se

Miljöskydds-enheten

EMIR - länsstyrelsernas miljöskyddsregister. Har uppgifter om jordbruk som miljöfarlig verksamhet. F.n. registreras endast B-anläggningar, d.v.s. gårdar med över 200 djurenheter. Tidigare gällde gränsen 100 djurenheter för B-anläggning. En del företag med mellan 100 och 200 djurenheter finns därför t.v. kvar i registret. Kontakta miljöskydds-enheten om dessa uppgifter önskas (i allmänhet torde de dock redan finnas på miljökontoret för de C- och eventuella B-anläggningar man har tillsyn över).

Miljökontorets egna register

Tillsynsregister ska finnas obligatoriskt enligt miljöbalken. I de fall det ännu inte innehåller tillräckliga, eller aktuella, uppgifter om jordbruksföretagen i kommunen kan ovannämnda källor användas för att komplettera tillsynsregistret.

Bilaga 5 Kort orientering om miljöstöd och andra bidrag

Arealersättning betalas ut för odling av spannmål, oljeväxter, baljväxter m.m. Om den ansökta arealen överstiger ca 20-25 ha inträder s.k. uttagsplikt dvs brukaren måste lägga minst 10% av arealen i träda, som ersätts med samma belopp som spannmål.

Betesmarker erhåller stöd om de uppfyller kraven på årlig betning och att busk och sly tagits bort. Om markerna innehåller högre biologiska värden kan tilläggsersättning betalas ut dock förts efter klassning av länsstyrelsen. I det fallet ställs också högre krav på skötsel.

Natur och kulturmiljöer i åkermark berättigar till ersättning. Exempel på s.k. element är diken, stenmurar, brukningsvägar, fågator, odlingsrösen, fornlämningar, alléträd, åkerholmar m.m. Ska ha tillkommit före 1940 och eventuellt sly ska tas bort.

Öppet odlingslandskap dvs slätter- eller betesvall i stödområde 1-5 (vissa skogsbygder i länet räknas till område 5) och på öar erhåller stöd under förutsättning att de årligen skördas eller betas.

Ekologisk produktion avser både växtodling och djur som sköts ekologiskt dvs ingen handelsgödsel eller kemisk bekämpning får användas på åkrarna, och djuren ska utfodras med ekologiskt odlat foder. Dessutom ställs större krav på djurens inhysning.

Minskat kväveläckage innebär att lantbrukaren förbinder sig att odla fånggröda på och/eller värplöja en del av sin areal. Gäller endast södra och västra götaland.

Våtmarker och småvatten är dels ett projektstöd för anläggning av våtmark och småvatten, dels ett stöd för skötsel av desamma. Syftet är att minska näringsläckaget från åkermark.

Skyddszoner utmed vattendrag anläggs för att förhindra att växtnäring och kemiska bekämpningsmedel hamnar i vattnet.

Dessutom finns möjlighet att söka stöd för **utrotningshotade husdjursraser** samt **restaurering av betesmarker och slätterängar**.

Utförligare beskrivning av stöden finns att läsa i broschyren ”Stöd för miljövänligt jordbruk 2002” som kan beställas från Länsstyrelsen. Se även

- Länsstyrelsens hemsida www.o.lst.se under Lantbruksenheten - EU-stöd.

- Jordbruksverkets hemsida www.sjv.se under Stöd, bidrag & mjölkkvoter

Ansökningar och kontroller

Ansökningar om ovanstående görs till Länsstyrelsens Lantbruksenhet, utom vad gäller utrotningshotade husdjursraser då ansökan lämnas till Jordbruksverket.

Lantbruksenheten kontrollerar att de specifika förutsättningarna för respektive bidrag är uppfyllda, innan beslut om stöd tas.

Lantbruksenheten gör också, när bidrag betalats ut, stickprovsvisa inspektioner för att kontrollera att verksamheten drivs i enlighet med villkoren för stödet.

Ett ytterligare villkor, utöver de specifika för respektive miljöstöd, är att ”God Jordbrukarsed” iakttas. I detta begrepp ingår att verksamheten bedrivs i enlighet med miljöbalkens krav och att det inte finns några förelägganden från tillsynsmyndigheten (d.v.s. i de flesta fall kommunens miljönämnd).

Lantbruksenheten kan därför kontakta miljökontoret och fråga om detta är fallet.

Lantbruksenheten kan också i samband med gårdsbesök ha iakttagit något som tyder på att lagkraven inte uppfylls, t.ex. en överfylld gödselbehållare, och kan då be miljökontoret göra ett tillsynsbesök.

Bilaga 6 Exempel på föreläggande och beslut om MSA

Denna bilaga utgår t.v. Kommer ev. senare i separat utskick.

Bilaga 7 Övriga miljöfrågor i jordbruket

Hänsyn till natur- och kulturvärden

Detta är en stor fråga som bl.a. rör biologisk mångfald och bevarande av äldre kulturmiljöer. Orsakerna till de hot mot dessa värden som det moderna jordbruket kan innebära ligger bl.a. i ändrade brukningsmetoder (t.ex. ängs- och hagmarker förvinner) och i utvecklingen mot stora brukningsenheter och borttagande av odlingshinder (t.ex. öppna diken ersätts av täckdiken, småvatten läggs igen, åkerholmar, odlingsrösen, stengårdsgårdar m.m. försvinner). Dikning, markavvattning, försvinnande våtmarker.

Samhällets åtgärder mot dessa effekter är fr.a. miljöstöd. och bestämmelser om biotopskydd.samt vissa hänsynskrav i föreskrifter.

Hantering av kemikalier

För orientering om dessa frågor, se

- *Handledning för kemikalietillsyn på industrier och hos andra användare av kemiska produkter* (2000) . Denna handledning tar bl.a. upp försiktighetsmått vid förvaring av oljor i cisterner, inklusive s.k. farmartankar.
- *Handledning för delprojekt Spridning av kemiska bekämpningsmedel* (2001)

Jordbruk som miljöfarlig verksamhet, enligt 9 kap. MB

Exempel på störningar och miljöpåverkan som kan tas upp under denna rubrik är avlopp från maskinhallar, mjölkkrum m.m., pressvatten från ensilage, buller från fläktar och läckage från gödselanläggningar (berörs också av 12 kap. MB). Råd för bedömning av några av dessa frågor finns i Naturvårdsverkets allmänna råd 89:6 och i Jordbruksverkets rapport 1995:10 (avlopp till gödselanläggning).

Bilaga 8 Lagstiftning rörande övriga miljöfrågor i jordbruket

Markeringen **MSA** i de följande avsnitten anger att miljöstraffavgift gäller vid överträdelse av den regel som refereras. Se förordning om miljöstraffavgifter (SFS 1998:950) för närmare uppgifter om vilka regler som omfattas och belopp för olika överträdelser.

Hänsyn till natur- och kulturvärden

Tillsynsmyndighet. för dessa bestämmelser är Länsstyrelsen. (för vissa frågor Skogsvårdsstyrelsen). Endast i de fall en kommun beslutat om ett områdesskydd (djur- och växtskyddsområden, naturreservat, kulturresevat, naturminne, vattenskyddsområde) är det MHN som har tillsyn. Biotopskydd kan däremot inte beslutas av kommun.

Frågorna regleras med stöd av 7 kap. MB (biotopskydd och andra bestämmelser om områdesskydd) och 12 kap. MB (allmänna hänsyn till natur- och kulturvärden).

Biotopskydd

Inom biotopskyddsområde får inte bedrivas verksamhet eller vidtas åtgärder som kan skada naturmiljön. (11 § 7 kap MB). Länsstyrelsen kan ge dispens (5 § FOM).

Generella biotopskyddsområden: Följande slags objekt är generellt biotopskyddsområde enligt bilaga 1 till förordning om områdesskydd (SFS 1998:1252, förkortas FOM). Där anges närmare specifikationer, t.ex. objektens storlek, för att de ska omfattas. Områdena behöver alltså inte utpekas individuellt genom särskilda beslut för att biotopskyddet ska gälla i dessa fall.

1. Alléer
2. Källor med omgivande våtmark i jordbruksmark
3. Odlingsrösen i jordbruksmark
4. Pilevallar
5. Småvatten och våtmarker i jordbruksmark
6. Stenmurar i jordbruksmark
7. Åkerholmar

Särskilda biotopskyddsområden. Vissa områden blir biotopskyddsområden först efter att ett särskilt beslut tagits om det aktuella objektet. Det är Skogsvårdsstyrelsen (SVS) eller Länsstyrelsen som tar sådana beslut. Vilka slags områden som får omfattas av sådana beslut framgår av bilaga 2 till FOM vad gäller det som SVS beslutar om, och av 7 § FOM vad gäller det Länsstyrelsen beslutar om. Beslut om särskilda biotopskyddsområden kan också röra objekt på jordbruksfastigheter, t ex naturbetesmarker, rikkärr och skogsbiotoper.

Naturresevat och andra områdesskydd

Genom särskilda beslut, av Länsstyrelse eller kommun, kan djur- och växtskyddsområden, naturresevat, kulturresevat, naturminne, vattenskyddsområde inrättas. Sådana områden kan också beröra jordbruksmark.

Dessa frågor behandlas inte här.

Allmänna hänsyn till natur- och kulturvärden

Regleras, med stöd av 12 kap. MB, genom förordning om miljöhänsyn i jordbruket (SFS 1998:915) och med närmare bestämmelser i Jordbruksverkets föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket (SJVFS 1999:119):

Krav på anmälan till Länsstyrelsen innan jordbruksmark tas ur produktion (anmälan ska göras 8 månader innan). Bestämmelsen omfattar såväl åkermark som betesmark.

Under förutsättning att pågående markanvändning inte avsevärt försvåras, gäller restriktioner främst rörande följande:

Borttagande av odlingshinder (brukningsvägar, gränsvallar, hägnadsrester, enstaka träd m.m.) om de har kulturhistoriskt värde eller stort värde för bevarandet av odlingslandskapets flora eller fauna.

Gödsling (Handelsgödsel, stallgödsel samt slam eller annat organiskt avfall får inte spridas på åkermark så att det hamnar utanför åkern. Handelsgödsel, stallgödsel samt slam eller annat organiskt avfall får inte spridas på ängs- eller betesmark om natur- eller kulturvärden kan skadas av spridningen.)

Nyodling och kultivering (får inte ske i ängs- eller betesmark om natur- eller kulturvärden kan skadas)

Placering av sten, massor och avfall (sprängsten, massor från dikesrensning, avfall från jordbruksproduktion m.m. får inte placeras på odlingshinder som bör bevaras, på ängs- eller hagmark m.m.)

Anmälan för samråd

Enligt 6 § 12 kap. MB och förordning om täkter och anmälan för samråd (SFS 1998:904), vägledning finns i Naturvårdsverkets allmänna råd NFS 2001:15 gäller, i korthet:

Grundregel: För verksamhet eller åtgärd som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön ska anmälan för samråd göras hos tillsynsmyndigheten. Gäller inte sådant som omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i MB. Men omfattar sådant som omfattas av prövning enligt *annan* lagstiftning.

Tillsynsmyndighet: Länsstyrelse, eller skogsvårdsstyrelse (SVS) för åtgärder som omfattas av skogsvårdslagen.

Samrådsanmälan ska göras 6 veckor innan åtgärden påbörjas. Anmälan ska vara skriftlig och innehålla karta och beskrivning, och i den utsträckning det behövs en miljökonsekvensbeskrivning.

Undantag. Särskild samrådsanmälan behövs inte (anmälan ska anses vara gjord) om anmälan enligt andra bestämmelser gjorts: till SVS om avverkning, om uttag av skogsbränsle eller icke tillståndspliktig dikning vid avverkning, till Länsstyrelsen om att ta jordbruksmark ur produktion.

Skärpning: Samrådsområde. Länsstyrelsen och SVS (för vissa skogsbruksåtgärder m.m) får besluta att anmälan inom särskilt angivna områden av särskilt angivna åtgärder alltid ska göras.

Exempel enligt de allmänna råden på vad kan omfattas av skyldighet att göra samrådsanmälan. (Här ett urval av sådant som bl.a. kan beröra jordbruk)

Åtgärder som normalt bör samrådsanmälas (i de fall de inte prövas enligt andra bestämmelser i MB):

- Enskilda vägar
- Husbehovstäkter
- Utfyllnad av mark
- Anläggande av dammar, viltvatten och andra våtmarker
- Kulvertering av vattendrag
- Muddring, upplag av muddermassor
- Rensning av vegetation i sjöar och vattendrag, dikesrensning
- Energiskogsodling m.m.
- Borttagande av brukningshinder m.m. i jordbrukslandskapet (Men observera att biotopskydd ofta gäller för sådana objekt, se ovan)

Åtgärder som i vissa fall kan behöva samrådsanmälas:

- Bygglovspliktiga byggnader m.m.
- Ej bygglovspliktiga byggnader m.m.
- Anläggning av vandringsleder, cykelleder och ridstigar i känslig natur
- Naturbaserad turistverksamhet
- Större tävlingar, organiserat friluftsliv och lägerverksamhet

Vattenverksamhet enligt 11 kap. MB

Reglerna om vattenverksamhet kan också beröra jordbruksfastigheter. En grundregel är att tillståndskrav gäller för vattenverksamhet, till vilket också markavvattning räknas. **MSA**

Uttag av ytvatten för bevattning kan kräva tillstånd till vattenverksamhet

Undantag från tillståndskravet för markavvattning gäller i de flesta fall för avvattning av jordbruksmark genom täckdikning. Det behövs heller inte tillstånd för att rensa diken för att behålla vattnets djup eller läge. Tillstånd till markavvattning prövas (i de flesta fall) av Länsstyrelsen, medan övrig vattenverksamhet prövas av Miljödomstol. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet.

Avfallsfrågor, enligt 15 kap. MB

Här ska bara kort erinras om några av transportbestämmelserna.

Transport av avfall kräver som grundregel tillstånd av Länsstyrelsen.

För icke-farligt avfall ersätts tillståndsplikten med anmälningsplikt i de fall transport sker av avfallsfraktioner till återvinning och vid transport av avfall som uppkommit i egen anläggning.

Det är dock fritt att utan anmälan transportera icke farligt avfall från den egna verksamheten om det är mindre än 10 ton eller 50 m³ per år.

För farligt avfall gäller för vissa transporter i stället för tillstånd endast krav på anmälan. Det gäller följande: 2 fat (400 liter) oljeavfall per år, 1 fat (200 liter) lösningsmedel per år, 1 fat (200 liter) färg- eller lackavfall per år, 300 hela lysrör eller andra ljuskällor per transport, 300 kg använt köldmedium per transport, 300 kg avfall av elektriska och elektroniska produkter per transport, eller sammanlagt 100 kg övrigt farligt avfall per år. Undantaget från transporttillstånd gäller dock inte avfall som innehåller PCB, kvicksilver, cyanid eller kadmium.

Dessutom gäller anmälan i stället för tillstånd för transport av farliga jordbrukskemikalier (ingen mängdbegränsning angiven).

För tillståndspliktiga transporter av farligt avfall ska transportdokument upprättas av avsändaren.

Transportdokument krävs också vid anmälningspliktig transport av farliga jordbrukskemikalier. För alla verksamheter där farligt avfall uppkommer finns krav på att föra anteckningar om mängd, avfallslag och mottagare. Anteckningarna skall bevaras i minst fem år.

För allt avfall utom hushållsavfall är avfallslämnaren skyldig att kontrollera att transportören har erforderliga tillstånd (har tillstånd, är anmäld eller har undantagits från anmälningsplikt). I fråga om farligt avfall skall avfallslämnaren även kontrollera att mottagaren har de tillstånd som krävs.

De närmare reglerna om detta finns i den nya avfallsförordningen (SFS 2001:1063) som trädde i kraft 1 januari 2002, samt i Naturvårdsverkets föreskrifter om tillstånd eller anmälningsplikt för yrkesmässig transport av avfall (NFS 1999:8).

Tillsynsmyndighet är MHN, (men också Länsstyrelsen har ett parallellt tillsynsansvar i vissa frågor rörande avfall)

MSA gäller för saknat tillstånd eller utebliven anmälan vid transport av farligt avfall och för avsändare som inte upprättat transportdokument.

Tillsynsmyndighet är MHN, (men också Länsstyrelsen har ett parallellt tillsynsansvar i vissa frågor rörande avfall)

Hantering av kemikalier

För orientering om dessa frågor, se

- *Handledning för kemikalietillsyn på industrier och hos andra användare av kemiska produkter* (2000).

Här ska dock erinras om kraven enligt Naturvårdsverkets föreskrifter NFS 2000:4 på återkommande kontroll, besiktning, av cisterner >1m³ för diesel och eldningsolja. De gäller för såväl underjordscisterner som cisterner ovan mark. För korrosionsskyddade cisterner (K-cistern) ska besiktning göras vart 12:e år, för övriga cisterner (S-cistern) vart 6:e år. Första besiktningen ska ha skett senast 1 juli 2004 för utomhuscisterner och 1 juli 2006 för inomhuscisterner.

För cisterner inom vattenskyddsområde gäller 6 resp. 3 års besiktningintervall, om sekundärt skydd (invallning eller motsvarande) saknas.

Besiktningarna ska utföras av ackrediterat kontrollorgan och kopia av kontrollrapport sändas till tillsynsmyndigheten som är MHN. (Kontrollrapport behöver dock inte skickas för inomhuscis-

tern upp till 10 m³)

För ovanjordscisterner >10m³, samt för alla cisterner med mer brandfarliga varor, t.ex. bensen, gäller i stället för SNFS 2000:4 motsvarande krav enligt Sprängämnesinspektionens föreskrifter, men i dessa fall är det kommunens räddningsnämnd som är tillsynsmyndighet.

○ *Handledning för delprojekt Spridning av kemiska bekämpningsmedel (2001)*

Jordbruk som miljöfarlig verksamhet, enligt 9 kap. MB

Många frågor i jordbruksföretag berörs också av reglerna om miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. MB, och de närmare reglerna i förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (SFS 1998:899), förkortas FMH.

Enligt bilagan till FMH gäller anmälningsplikt eller tillståndsplikt för jordbruk med djurhållning överskridande

- 100 djurenheter (anmälningspliktig, C-anläggning), **MSA**
- 200 djurenheter (tillståndspliktig, B-anläggning). **MSA**

För B-verksamhet (liksom för A-verksamhet som inte är aktuellt för jordbruk) gäller krav på

- dokumenterad egenkontroll **MSA**
- årlig miljörapport, senast 31 mars, till tillsynsenheten **MSA**

Djurenheter, enligt bilagan till FMH, gällande sedan 1 december 2001:

Djurslag	Utgör en djurenhet
Vuxet nötkreatur	1 mjölkko (även sinko) 3 övriga nöt ≥ 6m.
Ungnöt	6 kalvar 1 - 6 m. (kalv <1 mån. räknas till moderdjuret)
Häst	1 häst (inkl. föl <6 m.)
Sugga/vuxet svin	3 suggor (inkl smågrisar <12 v., betäckta gyltor räknas som suggor)
Slaktsvin	10 slaktsvin eller avelsgaltar ≥ 12 v. (obetäckt gylta räknas också hit)
Pälsdjur	10 minkhonor för avel (inklusive valpar < 8 m., samt avelshannar)
Kaniner	100
Fjäderfän	100 värphöns ≥ 16 v. (kycklingmödrar räknas till värphöns) 200 unghöns < 16v. 200 slaktkycklingar 100 kalkoner, gäss eller ankor (inkl. kycklingar/ungar <1v.)
Strutsfåglar	15 strutsfåglar (arterna struts, emu och nandu, inkl. kycklingar <1v.)
Vuxna får Vuxna getter	10 får eller getter ≥ 6m.
Lamm o. killing	40 lamm eller killingar <6m.
Övriga	För övriga djurarter motsvaras en djurenhet av det antal djur som har en årlig sammanlagd utsöndring motsvarande 100 kg kväve eller 13 kg fosfor i färsk träck och urin. Vid beräkning ska väljas det alternativ av kväve eller fosfor som ger det lägsta antalet djur.

Samma definition av djurenhet gäller enligt bestämmelserna om miljöhänsyn i jordbruket (SFS 1998:915 och SJVFS 1999:79)

Oavsett förprövningskrav kan miljöpåverkan från avlopp, buller, hantering av gödsel m.m. också bedömas enligt 9 kap. För många av dessa frågor finns ingen närmare reglering, utan det handlar om bedömning och tillämpning av miljöbalkens hänsynsregler.

Tillsynsmyndighet är MHN, utom för B-anläggningar där Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet (om inte tillsynen överlåtits till kommunen)

Huvudmän

Länsstyrelsen i Västra Götaland, Västra Götalandsregionen, Kommunförbunden i länet, kommunernas miljökontor

Adress

Miljösekretariatet Västra Götalandsregionen
Box 1726 501 17 Borås Tel 033-17 48 00

Hemsida

www.vgregion.se/miljo/miljosamverkan

Projektledare

Lasse Lind Tel 0532-714 47 lind.lasse@telia.com